

بررسی اثربخشی کمیته حسابرسی بر محیط اطلاعاتی در شرکت های پذیرفته شده بورسی با روش معادلات ساختاری

طیبه محمدنژاد

کارشناسی ارشد رشته حسابداری دانشگاه مازندران، کارشناس بودجه جاری شرکت برق منطقه ای مازندران و گلستان.

نام نویسنده مسئول:

طیبه محمدنژاد

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱/۲۹

چکیده

هدف این تحقیق بررسی اثربخشی کمیته حسابرسی بر محیط اطلاعاتی در شرکت های پذیرفته شده بورسی می باشد، که با معادلات ساختاری تجزیه و تحلیل شده است. جامعه آماری شرکت های پذیرفته شده در بورس می باشد. تعداد کل شرکت های بورس را ۱۲۰۰ شرکت در نظر گرفته شد، که با فرمول کوکران و واریانس به دست آمده از پیش آزمون (۲.۳)، تعداد ۲۹۶ نمونه محاسبه شد و برای جمع آوری اطلاعات به صورت کاملاً تصادفی پرداخته شد. در تحقیق حاضر، برای اندازه گیری متغیرها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد که برای متغیر ویژگی های کمیته حسابرسی از هفت سوال استفاده شد که به صورت طیف لیکرت و رتبه ای اندازه گیری شد و شامل ویژگی هایی مانند سواد مالی، توانایی حرفه ای،... بودند و نیز جهت اندازه گیری محیط اطلاعات از ۱۰ سوال با روش طیف لیکرت استفاده شد که میزان شفافیت اطلاعات، بروز بودن اطلاعات، موجه بودن... را مورد سنجش قرار می گرفت.

برای ارزیابی روایی پرسشنامه، از روایی محتوا و سازه استفاده شد و برای بارزیابی روایی محتوایی پرسشنامه از نظرات پنج خبره در این زمینه که همگی از اساتید دانشگاه بودند و برای ارزیابی روایی سازه پرسشنامه نیز از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است.

برای بررسی نرمال بودن از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف استفاده شد که در سطح معنی داری کمتر از ۰.۰۵ بودند. یعنی متغیر تحقیق دارای توزیع نرمال بودند و برای تحلیل روابط با نرم افزار *Smart PLS* استفاده شد. نتایج برآورد مدل نشان داد که بار عاملی، گویه ها در حد قابل قبول هستند و نتایج آزمون های روایی پیشین نشان داد که روایی سوالات پرسشنامه تحقیق در حد خوب ارزیابی شده است. نهایتاً بررسی تاثیر گذاری نشان داد که اثربخشی کمیته حسابرسی بر محیط اطلاعاتی در سطح معنی داری $p < 0.05$ و ضریب تاثیر ۰.۷۴ دارای تاثیر مثبت و معنی داری می باشد.

واژگان کلیدی: کمیته حسابرسی، محیط اطلاعاتی، شرکت های پذیرفته شده بورسی، روش معادلات ساختاری

مقدمه

نگرانی های مربوط به کیفیت گزارشگری مالی و مدیریت سود منجر به درخواست ایجاد کمیته حسابرسی اثربخش از سوی قانونگذاران، سهامداران و سایرین شده است (کمیته بلو ریبون، ۱۹۹۹). پس از آن که بسیاری از سرمایه گذاران اعتماد خود را به مدیران و حسابرسی مستقل به دلیل رسوایی های مالی برخی شرکت های معتبر از دست دادند، عملکرد نظارتی کمیته حسابرسی بیشتر مورد تأکید قرار گرفت. در حال حاضر بیشتر احتمال دارد که تصمیم مدیر برای گزارشگری مالی برون سازمانی تحت تأثیر ویژگی های کمیته حسابرسی قرار گیرد. وظیفه اصلی هیئت مدیره و کمیته حسابرسی بهبود کیفیت فرآیند حسابرسی و گزارشگری مالی است (سیرودی و هوانگ، ۲۰۱۱). همواره به کمیته حسابرسی به عنوان نهادی مهم نگرینسته می شود که به هیئت مدیره در بهبود شفافیت و دقت گزارشگری مالی یاری می رساند (کمیته بلو ریبون، ۱۹۹۹) و می تواند نقش مستقیم در کنترل و نظارت بر مدیریت سود داشته باشد (ژو و همکاران، ۲۰۰۳). بر این اساس، کمیته حسابرسی می تواند منجر به کاهش هزینه های نمایندگی و بر طرف نمودن مسائل حاصل از عدم تقارن اطلاعاتی گردد (بوکیت و اسکندر، ۲۰۰۹).

مطالعات پیشین پیرامون اثربخشی کمیته حسابرسی نشان داده اند که ترکیب و ویژگی های اعضای کمیته حسابرسی در موفقیت آن نقش اساسی دارد. برخی از موجب افزایش اثر بخشی آن می شود. این ویژگی ها که اغلب مطالعات تجربی نیز روی آن ها تمرکز داشته اند شامل تخصص مالی، استقلال، جلسات، جنسیت و اندازه کمیته حسابرسی است (لین و هوآنگ^۱، ۲۰۱۰). همچنین، این ویژگی ها به صورت جداگانه و یا همراه با دیگر ویژگی ها، با اثر بخشی کمیته حسابرسی در بهبود راهبری شرکتی، به ویژه در رابطه با ارتقاء کیفیت گزارشگری مالی مرتبط هستند (مارتینوف و همکاران^۲، ۲۰۱۵).

در برخی مطالعات، نقش مهم کمیته حسابرسی در بالا بردن کیفیت فرآیند حسابرسی و کاهش شیوه های مدیریت سود مورد بررسی قرار گرفته است (پیوت و جانین، ۲۰۰۷)؛ اول، از طریق نظارت بر انتخاب روشهای حسابداری و فرآیند گزارشگری مالی؛ و دوم، از طریق هماهنگ سازی حسابرسی داخلی و خارجی و اطمینان حسابرسان خارجی از استقلال و آزادی به دور از فشار مدیریتی (مک مولن و راگونانادان، ۱۹۹۶). در نتیجه، کمیته حسابرسی و حسابرسان با کیفیت باید در محدود نمودن مدیریت سود فرصت طلبانه توانمند باشند (لین و هوانگ، ۲۰۱۰). شواهد متعددی در مورد نقش کمیته های حسابرسی در زمینه محدود کردن مدیریت سود ارائه گردیده است (یانگ و کریشنان، ۲۰۰۵؛ سیرودی و هوانگ، ۲۰۱۱). یک کمیته حسابرسی اثربخش می تواند کیفیت گزارشگری مالی را از طریق نظارت بر رویه های حسابداری، بررسی صورت های مالی، استقرار و نظارت بر کنترل های داخلی بهبود بخشد. در ضمن انتظار می رود، نقش مهمی در بهبود اثربخشی حسابرسی مستقل بر کیفیت گزارشگری مالی داشته باشند (بنجامین و کاراهمی، ۲۰۱۳). در همین راستا بورس اوراق بهادار ایران برای ایجاد محیط کنترلی مناسب در شرکت های پذیرفته شده در بورس، شرکت ها را علاوه بر ترغیب به تدوین منشور اخلاقی، ملزم به تشکیل واحد حسابرسی داخلی، استقرار نظام حاکمیت شرکتی، مدیریت ریسک و کمیته حسابرسی نمود. در اجرای ماده ۱۲ دستورالعمل کنترل های داخلی برای ناشران پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران، منشور کمیته حسابرسی شرکت نمونه (سهامی عام) در تاریخ ۱۳۹۱/۱۱/۲۹ شامل ۱۴ ماده و ۲ تبصره به تصویب هیئت مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار رسید و از تاریخ تصویب، لازم الاجراست. کمیته حسابرسی یکی از سازوکارهایی است که انتظار می رود در راستای حفظ منافع گروه های مختلف استفاده کننده از اطلاعات حسابداری مؤثر واقع شود. ایجاد و به کارگیری این کمیته در پیشگیری از وقوع اعمال خلاف غیرقانونی، بهبود فرآیند گزارشگری مالی و همچنین ارائه اطلاعات و گزارش های مالی شفاف و قابل اتکا مؤثر است. (علوی طبری و عصابخش، ۱۳۹۳). تحقیقات اخیر (احمد حاجی، ۱۳۹۶؛ حبیب و عظیم، ۱۳۹۵) نشان می دهد که وجود کمیته حسابرسی می تواند نقش مؤثری در بهبود سیستم اطلاعاتی و ایجاد اطمینان از معتبر بودن گزارشات مالی شرکت داشته باشد. همچنین حبیب و عظیم (۱۳۹۵) بیان کردند که اطلاعات حسابداری در صورت وجود

¹. Lin and Hwang². Martinov et al

کمیته حسابرسی، دارای ارزش بیشتری هستند. سان و همکاران (۲۰۱۴) نیز معتقدند وجود کمیته حسابرسی علاوه بر ارتقاء سطح کیفی مکانیسم حاکمیت شرکتی می تواند باعث افزایش کیفیت گزارشگری مالی شود.

لذا با توجه به مراتب فوق می توان چنین استدلال نمود که وجود کمیته حسابرسی می تواند باعث ارتقا و بهبود محیط اطلاعاتی شرکت گشته و متعاقباً می تواند افزایش نقد شوندگی سهام شرکت را به دنبال داشته باشد. باین حال در عمده مطالعات صورت گرفته در حوزه حسابداری و مالی این موضوع نادیده انگاشته شده و از سال ۱۳۹۱ که شرکت ها ملزم به ایجاد کمیته حسابرسی شده اند تاکنون تحقیقی به بررسی این موضوع نپرداخته است و خلأ تحقیقاتی آن نیز در متون حسابداری و مالی به طور جدی احساس می شود. که این خود، انگیزه ای برای پژوهش حاضر می باشد. بنابراین، مطالعه حاضر در پی یافتن شواهد تجربی جهت پاسخ به این سؤال تحقیق می باشد که آیا وجود کمیته حسابرسی به عنوان مکانیسم بالقوه بعد از استقرار در سال ۱۳۹۱ در شرکت ها بر کاهش عدم تقارن اطلاعاتی شرکت ها و بهبود محیط اطلاعاتی شرکت در بازار سرمایه ایران اثرگذار است؟ و در صورت مثبت بودن پاسخ، میزان تأثیرگذاری آن چگونه است؟ در صورتی که رابطه فوق تأیید شود می توان ادعا نمود که این کمیته در بهبود شفافیت محیط اطلاعاتی و ارتقا سطح شفافیت اطلاعات مالی و متعاقباً افزایش نقد شوندگی بازار نقش مهم و تأثیرگذاری داشته است. نتایج تحقیق ضمن آن که موجب بسط مبانی نظری پژوهشهای گذشته در حوزه گزارشگری مالی و حسابرسی می شود، میتواند به توسعه ادبیات حسابداری و حسابرسی کشورهای در حال توسعه از جمله ایران کمک شایانی نماید. همچنین در این پژوهش مدل پیشنهادی جدید برای از این رو، سؤال این پژوهش این است که: آیا کمیته های حسابرسی بر محیط اطلاعاتی اثر بخش هستند؟

مبانی نظری

طبق دیدگاه سنتی حسابداری، سرمایه گذاران کوچک (عموماً کم اطلاع) از آنجا که می توانند تحت سلطه افراد دارای اطلاعات محرمانه (درون سازمانی ها) قرار گیرند، نیاز به حمایت دارند. این دیدگاه احتمالاً از این واقعیت ناشی شده است که در بازار سرمایه نابرابری وجود دارد. در نتیجه به منظور تعدیل این نابرابری ها، نیاز به مقررات و راهکارهای مناسب وجود دارد. بر اساس تحلیل های نظری و شواهد تجربی، افزایش عدم تقارن یا نابرابری اطلاعات، با کاهش تعداد معامله گران، هزینه های زیاد معاملات، نقدینگی پایین اوراق بهادار و حجم کم معاملات رابطه دارد و در مجموع منجر به کاهش منافع اجتماعی ناشی از معامله می شود. برای داشتن محیط اطلاعاتی قوی و بهبود شفافیت اطلاعات، سازوکارهای متعددی در متون حسابداری و مالی مطرح شده است که از آن جمله می توان به ارتقاء حاکمیت شرکتی اشاره نمود. از جمله ارکان ساختار کنترل داخلی که در ادبیات حاکمیت شرکتی به آن توجه ویژه ای شده است، کمیته حسابرسی است. کمیته حسابرسی علاوه بر نظارت بر فعالیت های کنترلی شرکتی، با نگرش جستجو گرانه، قضاوت های مدیریت را مورد سؤال قرار می دهد. همچنین این امر تقویت استقلال حسابرس مستقل و جایگاه حسابرس داخلی را به دنبال دارد و با برقراری ارتباط با آنها در پیدایش و برقراری کامل جریان اطلاعاتی سودمند، کمک خواهد نمود کمیته حسابرسی یکی از سازوکارهای حاکمیت شرکتی است که انتظار می رود در راستای حفظ منافع گروه های مختلف استفاده کننده از اطلاعات حسابداری مؤثر واقع شود. ایجاد و به کارگیری این کمیته در پیشگیری از وقوع اعمال خلاف غیرقانونی، بهبود فرآیند گزارشگری مالی و همچنین ارائه اطلاعات و گزارش های مالی شفاف و قابل اتکا مؤثر است و از آن به عنوان یک ابزار نظارتی مهم جهت بهبود اطلاعات درباره وضعیت مالی، عملکرد مالی، انعطاف پذیری شرکت و بهبود محیط اطلاعاتی تعبیر می گردد. در همین راستا با توجه به مطالعات گذشته محققان دریافتند با ایجاد کمیته حسابرسی دقت و کیفیت اطلاعات مالی و حسابداری بهبود یافته و با تهیه و تأیید اطلاعات مالی شفاف، مسئولیت و پاسخگویی مدیریت شرکت جهت افشای کافی و مناسب و بهبود کیفیت گزارشگری مالی بیشتر تحت کنترل قرار می گیرد (کونسولو و دیفونت، ۲۰۱۱).

کمیته حسابرسی مسئول بررسی اطلاعات مالی تهیه شده توسط هیئت مدیره قبل از انتقال به حسابرسان مستقل است. نوع گزارش حسابرسی منتشر شده توسط حسابرسان به دو صورت تحت تأثیر کمیته حسابرسی قرار می گیرد. در ابتدا، کمیته حسابرسی می تواند احتمال دریافت گزارش مشروط به علت اشتباه و یا عدم تطابق را کاهش دهد چرا که آن ها مدیران را ملزم

می سازند تا تعدیلات پیشنهاد شده توسط حسابرسان را بپذیرند. مکانیسم های حاکمیتی در ارتقای قابلیت های هیئت مدیره و کمیته های حسابرسی از جمله استقلال امری حیاتی است و فرایند تصمیم گیری بهینه توسط مدیران را تسهیل می کند. بازارهای سرمایه با توجه به فعالیت و سازمان به بخش های متنوعی نیاز دارد تا بتواند خود را با استانداردهای حسابداری و قانونی تطبیق دهد؛ همانند افشای داوطلبانه اطلاعات محرمانه واحد تجاری توسط مدیران. افشای داوطلبانه می تواند عدم تقارن اطلاعاتی و عدم اطمینان در رابطه با سودهای آتی واحد تجاری را کاهش دهد. افشای اطلاعات از قیمت گذاری کمتر از حد ارزش واحد تجاری جلوگیری و بازدهی سهام را افزایش می دهد.

عدم وجود کمیته حسابرسی موجب کاهش کنترل و نظارت بر حسابرسی و مدیران شرکت می گردد، بنابراین احتمال دریافت گزارش مشروط به علت اشتباه و یا عدم تطابق را افزایش می یابد چرا که مدیران تعدیلات پیشنهاد شده توسط حسابرسان را نمی پذیرند و این امر موجب کاهش افشای داوطلبانه اطلاعات مالی و افزایش عدم تقارن اطلاعاتی و عدم اطمینان در رابطه با سودهای آتی واحد تجاری می گردد. گزارشگری فرصت طلبانه عملکرد واحد تجاری از طریق دستکاری ارقام مالی برای ارزش سهام داران زیان آور است چرا که اطلاعات نادرست در اختیار سهام داران قرار می گیرد که این امر به عدم تقارن اطلاعاتی بالاتر و متعاقب آن هزینه سرمایه بیشتر منجر می شود. عدم اطمینان در رابطه با سودهای آتی واحد تجاری موجب انگیزه افزایش برای پنهان سازی عملکرد واحد تجاری توسط مدیریت می گردد.

در این تحقیق متغیر حسابرسی و تاثیر آنان را بر محتوای اطلاعاتی مورد بررسی قرار می گیرد. و با توجه به پژوهش افرادی از قبیل وورگلر^۳ (۲۰۰۰)، لئوز و همکاران^۴ (۲۰۰۳) همانند هلی و وال^۵ (۱۹۹۹) بیان نمودند که کمیته حسابرسی دلیلی بر افزایش کیفیت گزارشگری مالی می گردد و همین دلیل بر تاثیرگذاری بر سودمندی اعلامیه های سود را مورد بررسی قرار دادند. آن ها استدلال کردند که مدیران در کشورهایی با حمایت بالای سرمایه گذار تمایل کمتری به کیفیت سود دارند چرا که آن ها در سوء استفاده محدود شده و بنابراین انگیزه کمتری برای پنهان سازی عملکرد واحد تجاری دارند. اما وجود نارسایی هایی از جمله برآوردها، روش های متفاوت حسابداری و تضاد منافع در فرایند اندازه گیری سود، کیفیت سود حسابداری را به عنوان تامین کننده اهداف بالا خدشه دار می کند. با توجه به تحقیق دیفوند و همکاران^۶ (۲۰۰۷) که بیان نمودند مکانیسم هایی حاکمیت شرکتی مانند کمیته های حسابرسی تأثیر قابل توجهی بر اعتبار درآمد و این رابطه دارند. بنابراین در این پژوهش بر روی واکنش سرمایه گذاران به اعلامیه های سود و محتوای اطلاعاتی سالانه تمرکز دارد، که به شدت به اعتبار درآمد شرکت بستگی دارد. سرمایه گذاران باید بر این باور باشند که درآمد، عملکرد واقعی شرکت را منعکس می کند (دیچو و اسپراند^۷، ۲۰۱۰؛ ویلی و واهلن^۸، ۱۹۹۹؛ لئوز و همکاران^۹، ۲۰۰۳).

پیشینه تحقیق

ودیعی نوقابی و همکاران (۱۳۹۸) به بررسی نقش تعدیلی کیفیت حسابرسی بر ارتباط بین اثربخشی کمیته حسابرسی و مدیریت سود پرداختند. جامعه آماری پژوهش، متشکل از ۹۶ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی بازه زمانی ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ است. نتایج نشان دادند هنگامی که یک کمیته حسابرسی اثربخش با یک حسابرس متخصص در صنعت در تعامل هستند، احتمال کاهش مدیریت سود وجود دارد. همچنین نتایج حاکی از آن است که اثر تعدیل گر اندازه مومؤسسه حسابرسی بر اثربخشی کمیته حسابرسی و مدیریت سود تأثیر معناداری دارد. به علاوه، هنگامی که یک کمیته حسابرسی اثربخش با دوره تصدی حسابرس در تعامل است، احتمال کاهش مدیریت سود وجود دارد. قدس مفیدی (۱۳۹۸) به بررسی تأثیر کمیته حسابرسی بر کاهش تحریفات مالی با تأکید بر تخصص حسابرس در صنعت پرداخت. این تحقیق در بازه زمانی

³ Wurgler

⁴ Leuz et al.

⁵ Healy, P., Wahlen

⁶ DeFond et al

⁷ Dechow, Ge, & Schrand

⁸ Healy & Wahlen

⁹ Leuz et al

سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۵ برای ۱۰۱ شرکت فعال در بورس اوراق بهادار تهران انجام شده است. نتایج نشان دادند بین (استقلال، تخصص مالی و تجربه کمیته حسابرسی) و تحریفات مالی ارتباط معنی داری وجود ندارد همچنین تخصص حسابرس در صنعت بر رابطه بین کمیته حسابرسی و تحریفات مالی تأثیر معنی داری ندارد. کاظمی‌علوم و همکاران (۱۳۹۸) به بررسی تأثیر حضور حداقل یک نماینده زن در هیئت مدیره و کمیته حسابرسی (تنوع جنسیتی) بر کیفیت سود از طریق تحلیل داده‌های ۱۵۲ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران (۱۳۹۵-۱۳۹۱) پرداختند. یافته‌ها حاکی از تأثیر معنادار حضور زنان در کمیته حسابرسی بر کیفیت سود است. اما تنوع جنسیتی در هیئت مدیره تأثیر معناداری بر کیفیت سود شرکت‌ها ندارد.

اورجینتا و همکاران^{۱۰} (۲۰۱۸) به بررسی ارتباط میان کمیته حسابرسی و مدیریت سود از طریق تغییر طبقه‌بندی اقلام پرداختند. برای این منظور تعداد ۷۵ شرکت غیرمالی از کشورهای آفریقای جنوبی، کنیا و نیجریه طی سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۷ بررسی شدند. نتایج نشان دادند در شرکت‌هایی که کمیته‌های حسابرسی آن‌ها تعداد جلسات بیشتری برگزار کرده‌اند، از تخصص مالی بیشتر برخوردار بوده و استقلال بیشتری داشته‌اند، تغییر طبقه‌بندی اقلام جهت مدیریت سود کمتر مرسوم بوده است. مالیکوف و همکاران^{۱۱} (۲۰۱۷) اقدام به ارزیابی مدیریت سود از طریق تغییر طبقه‌بندی درآمدها پرداختند. برای انجام این موضوع، تعداد ۱۲۸۰۴ مشاهده شرکت-سال از شرکت‌های انگلیسی طی سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۱۴ بررسی شده‌اند. شواهد نشان داد شرکت‌ها اقدام به تغییر طبقه درآمدهای غیرعملیاتی به درآمدهای عملیاتی نموده‌اند. همچنین پس از پذیرش استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی وقوع چنین رخدادی افزایش یافته است و منجر به افزایش مدیریت سود شده است. به علاوه، تغییر طبقه‌بندی درآمدها جهت مدیریت سود در شرکت‌هایی بیشتر رخ داده است که زیان عملیاتی داشته‌اند یا از رشد کمتری برخوردار بوده‌اند. هوان جو و چمبرلین^{۱۲} (۲۰۱۷) اثر راهبری شرکتی بر تغییر طبقه‌بندی جهت مدیریت سود را بررسی نمودند. نتایج نشان دادند مکانیزم‌های قوی راهبری شرکتی در حوزه کمیته‌های حسابرسی و هیأت مدیره شرکت‌ها سبب کاهش دستکاری سود از طریق تغییر طبقه‌بندی اجزای سود می‌شود. زالاتا و رابرتز^{۱۳} (۲۰۱۷) انجام مدیریت سود از طریق تغییر طبقه‌بندی در شرکت‌های انگلیسی را بررسی کردند. آن‌ها دریافتند مدیران شرکت‌ها با پذیرش استانداردهای بین‌المللی تمایل بیشتری پیدا کرده‌اند تا از اختیار خود جهت تغییر طبقه‌بندی اقلام عادی به سمت اقلام غیرعادی استفاده نموده و به این ترتیب سودها را افزایش دهند. با این حال، شواهدی در مورد استفاده از رویه تغییر طبقه‌بندی جهت پرهیز از گزارش زیان بدست نیامد. البته شواهد نشان داد مؤسسات رتبه‌بندی اعتباری، شرکت‌هایی که اقدام به تغییر طبقه‌بندی به منظور جلوگیری از کاهش سود کرده‌اند را کمتر مشمول جریمه دانسته است؛ ولی شرکت‌هایی که این کار را جهت جلوگیری از گزارش زیان انجام داده‌اند، توسط مؤسسات رتبه‌بندی اعتباری بیشتر مورد توجه قرار گرفته و بر رتبه‌بندی آن‌ها تأثیر داشته است. دیسای و ناگار^{۱۴} (۲۰۱۶) توانایی و تمایل حسابرسان نسبت به شناسایی تغییر طبقه‌بندی به عنوان شکلی از مدیریت سود را بررسی نمودند. آن‌ها بیان کردند در کشورهایی که مؤسسات و نهادهای قانونی ضعیفی دارند، حسابرسان قادر نیستند از تغییر طبقه‌بندی جلوگیری نمایند. با این حال هنوز مشخص نیست که حسابرسان آیا واقعاً قادر به شناسایی تغییر طبقه‌بندی نیستند یا انگیزه‌ای برای گزارش آن ندارند. نتایج نشان داد که حسابرسان به هنگام ارزیابی ریسک کلاهبرداری و تلاش حسابرسی، نسبت به تغییر طبقه‌بندی حساس هستند. در هر حال تمایل حسابرسان به گزارش تغییر طبقه‌بندی تحت تأثیر اعتبار رژیم قانونی کشوری است که مشتریان‌شان در آن کشور فعالیت می‌کنند. شواهد بیانگر آن است که در سیستم‌های قانونی ضعیف‌تر کشورها، چون ریسک حساب‌خواهی و دادخواهی از حسابرسان کاهش می‌یابد، بنابراین کمتر احتمال دارد حسابرسان تغییر طبقه‌بندی را گزارش کنند و برعکس. باکستر و کوتز^{۱۵} (۲۰۰۹) رابطه بین شکل‌گیری کمیته حسابرسی، استقلال، تخصص مالی، اندازه، فعالیت و چرخش اعضاء کمیته حسابرسی را با مدیریت سود مورد بررسی قرار دادند. نتایج حاکی از آن

¹⁰ Orjinta et al¹¹ Malikov, Manson & Coakley¹² Hwan Joo & Chamberlain¹³ Zalata & Roberts¹⁴ Desai and Nagar¹⁵ Baxter & Cotter

است که مدیریت سود با شکل گیری کمیته حسابرسی کاهش می یابد؛ ولی بین سایر ویژگی های مورد بررسی کمیته حسابرسی و مدیریت سود تعهدی رابطه ای یافت نشد.

مواد و روش ها

در این تحقیق جامعه آماری شرکت های پذیرفته شده در بورس هستند، که معاونان و مدیران و نیز کارکنان ارشد جهت پاسخگویی انتخاب شدند، همچنین جهت جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه آنلاین استفاده شد. به منظور تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران که فرم کلی آن در زیر ارائه گردیده، استفاده شده است:

$$n = \frac{Nt^2 * s^2}{Nd^2 + t^2 s^2} \quad (1)$$

در این رابطه:

n = حجم نمونه مورد نیاز

N = حجم کل جامعه

t = آماره t استیودنت در سطح احتمال مورد نظر (۱ و ۵ درصد)

s = واریانس صفت مورد مطالعه در جامعه که در تحقیق حاضر واریانس پرسشنامه مدنظر است.

d = دقت احتمالی مطلوب (نصف فاصله حدود اطمینان)،

دقت احتمالی مطلوب با استفاده از رابطه زیر برآورد می گردد (سرمد و همکاران، ۱۳۸۵).

$$d = \frac{t \times s}{\sqrt{n}} \quad (2)$$

به منظور مشخص نمودن واریانس صفت جامعه مورد مطالعه، تعداد ۳۰ نفر از مدیران خارج از نمونه آماری به صورت تصادفی انتخاب و پیش آزمون^{۱۶} انجام شد. در این تحقیق برای انتخاب نمونه از روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای استفاده شد. با استفاده از رابطه (۲) دقت احتمالی مطلوب برابر ۰/۱۵ برآورد شد:

$$n = \frac{1200 * (1.96)^2 * (2.3)^2}{1200 * (0.5)^2 + (1.96)^2 * (2.3)^2} = 296$$

تعداد کل شرکت های بورس را ۱۲۰۰ شرکت در نظر گرفته شد که با فرمول کوکران و واریانس به دست آمده از پیش آزمون (۲.۳)، تعداد ۲۹۶ نمونه محاسبه شد و برای جمع آوری اطلاعات به صورت کلا تصادفی پرداخته شد. در تحقیق حاضر، برای اندازه گیری متغیرها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد که برای متغیر ویژگی های حسابرسی از هفت سوال استفاده شد که به صورت طیف لیکرت و رتبه ای اندازه گیری شد و شامل تعداد میزان بهره مندی کمیته از ویژگی هایی مانند سواد مالی، توانایی حرفه ای،... بودند و نیز جهت اندازه گیری محیط اطلاعات نیز از ۱۰ سوال با روش طیف لیکرت اندازه گیری شد، که میزان شفافیت اطلاعات، بروز بودن اطلاعات، موجه بودن... را مورد سنجش قرار می داد.

برای ارزیابی روایی پرسش نامه، از روایی محتوا و سازه استفاده شده است. به منظور ارزیابی روایی محتوای پرسش نامه از نظرات پنج خبره در این زمینه که همگی از اساتید دانشگاه بودند بهره گرفته شد. برای ارزیابی روایی سازه پرسش نامه نیز از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است.

یافته‌های تحقیق

نتایج آزمون داده های این تحقیق در جدولی به صورت زیر خلاصه شده است و خروجی های SPSS حاصل از این آزمون نیز در قسمت پیوست پایان نامه آورده شده است.

جدول (۱) نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنوف

متغیر	آماره کولموگروف - اسمیرنوف	سطح معنی داری (sig)	نتیجه آزمون
ویژگی های کمیته حسابرسی	۱۴۶.۰	۰.۰۰.	غیرنرمال
محیط اطلاعاتی	۲۵۴.۰	۰.۰۵.	غیرنرمال

سوابق و تجربیات مشابه

در تفسیر نتایج آزمون، چنانچه مقدار معنی داری از ۰.۰۵ بیشتر باشد، در آن صورت توزیع مشاهده شده با توزیع نرمال یکسان است. یعنی توزیع بدست آمده به توزیع نرمال نزدیک تر است. اما چنانچه سطح معنی داری از ۰.۰۵ کوچکتر باشد، آنگاه توزیع مشاهده شده با توزیع نرمال متفاوت است. یعنی توزیع فوق یک توزیع غیرنرمال بوده و در نتیجه برای تحلیل بیشتر آن، باید از نرم افزار PLS برای اجرای معادلات ساختاری استفاده کنیم. ستون آماره آزمون کولموگروف اسمیرنوف در این جدول شدت نرمال بودن یا نبودن متغیرها را نشان میدهد. همانطور که مشاهده می شود کلیه برازش های کولموگروف - اسمیرنوف در سطح معنی داری کمتر از ۰.۰۵ هستند یعنی متغیر تحقیق دارای توزیع نرمال نیستند و باید تحلیل ها با نرم افزار Smart PLS ادامه دهیم.

آزمون کرونباخ و پایایی مرکب

برای آزمون مدل اندازه گیری در این پژوهش از آلفای کرونباخ و پایایی مرکب جهت بررسی پایایی مدل اندازه گیری استفاده شده است و از آزمون روایی همگرا و روایی واگرا جهت بررسی آزمون روایی مدل اندازه گیری استفاده شده است. که نتایج آن به شرح زیر می باشد:

جدول (۲) آلفای کرونباخ متغیرهای پژوهش

متغیر	آلفای کرونباخ	وضعیت متغیر
ویژگی های کمیته حسابرسی	۰.۷۶۳	قابل قبول
محیط اطلاعاتی	۰.۸۴۵	قابل قبول

با توجه به اینکه کلیه مقادیر بالاتر از ۰.۷ می باشد، بنابراین آلفای کرونباخ متغیرهای پژوهش تأیید می شود.

پایایی مرکب^{۱۷} (P دلون - گلدشتاین)

جدول (۳) پایایی مرکب متغیرهای پژوهش

وضعیت متغیر	پایایی مرکب (P دلون-گلدشتاین)	متغیر
قابل قبول	۸۵۰.۰	ویژگی های کمیته حسابرسی
قابل قبول	۸۸۹.۰	محیط اطلاعاتی

با توجه به اینکه پایایی مرکب متغیرهای پژوهش بالاتر از ۰.۷ می باشد؛ بنابراین می توان گفت کلیه متغیرهای پژوهش از وضعیت مناسب و قابل قبولی از نظر پایایی مرکب برخوردار هستند.

روایی همگرا (متوسط واریانس استخراج شده^{۱۸})

روایی همگرا یک سنجش کمی است که میزان همبستگی درونی و همسویی گویه های سنجش یک مقوله را نشان می دهد که ارتباط بین شاخص ها را در واقعیت نشان می دهد. حداقل مقدار قابل قبول برای روایی همگرا ۰/۵۰ می باشد که نتایج آن در جدول زیر ارائه شده است:

جدول (۴) روایی همگرا متغیرهای پژوهش

وضعیت متغیر	روایی همگرا	متغیر
قابل قبول	۰.۵۹۳	ویژگی های کمیته حسابرسی
قابل قبول	۰.۶۱۷	محیط اطلاعاتی

جدول فوق نشان دهنده روایی همگرای متغیرهای پژوهش می باشد. با توجه به اینکه کلیه مقادیر بالاتر از ۰.۵ می باشند؛ بنابراین روایی همگرا برای کلیه متغیرهای پژوهش در حد قابل قبول می باشد.

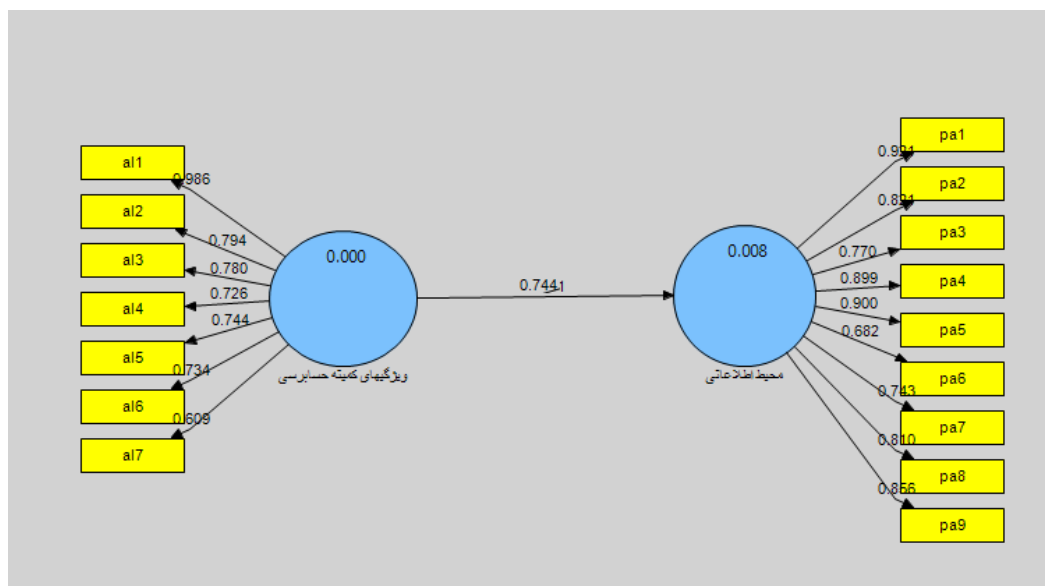
سنجش روایی همگرا از طریق تحلیل عاملی تأییدی^{۱۹} (بار عاملی)

بار عاملی، میزان تبیین متغیرهای تحقیق به وسیله سوالات پرسشنامه را نشان می دهد و طیف این ضریب بین ۰ تا ۱ می باشد. هر چه این میزان به ۱ نزدیک تر باشد، نشان دهنده قوی تر بودن سوال در تبیین متغیر مربوطه را دارد. مقادیر T که حاصل تقسیم بار عاملی بر خطای استاندارد است نشان دهنده ی معنی داری سوال در تبیین متغیرها است. مقادیر T بین ۱/۹۶ - و ۱/۹۶ نشان دهنده ی عدم وجود اثر معناداری میان متغیرهای مکنون مربوط است. مقادیر T بین ۱/۹۶ و ۵۷۶ / ۲ نشان دهنده ی اثر معناداری با بیش از ۹۵٪ اطمینان میان متغیرهای مکنون مربوط است. مقادیر T مساوی و بزرگتر از ۵۷۶ / ۲ نشان دهنده ی اثر معناداری با بیش از ۹۹٪ اطمینان میان متغیرهای مکنون مربوطه است. همانگونه که در جدول شکل (۱) نیز مشخص است و نتایج آزمون های روایی پیشین نشان داده شد که روایی سوالات پرسشنامه تحقیق در حد خوب ارزیابی شده است. بنابراین در ادامه برای بررسی فرضیات تحقیق به نتایج معادلات ساختاری پرداخته خواهد شد.

¹⁷Composite Reliability¹⁸ AVE¹⁹ cfa

تجزیه و تحلیل مدل تحلیل با استفاده از نرم افزار PLS و روش معادلات ساختاری

مدل پژوهش برای بررسی روابط بین متغیرها بدین صورت بدست آمده است:

نمودار (۱) مقادیر شدت تاثیر روابط بین متغیرهای پژوهش در مدل نهایی

که سطح معناداری روابط فوق، در جدول زیر ارائه شده است:

جدول (۵) بررسی روابط متغیرهای تحقیق پژوهش

متغیر مستقل	متغیر وابسته	شدت تاثیر	مقدار T	سطح معنی دار	نتیجه
ویژگی های کمیته حسابرسی	محیط اطلاعاتی	0.774	4.32	$P < 0.05$	تایید فرضیه

در جدول فوق نتایج برآورد مدل آورده شده است، شدت تاثیر، میزان شدت ارتباط بین متغیرها را نشان می دهد و طیف این ضریب بین ۰ تا ۱ می باشد. هر چه این میزان به ۱ نزدیک تر باشد، نشان دهنده قوی تر بودن روابط بین متغیرها می باشد. مقادیر T که حاصل تقسیم شدت تاثیر بر خطای استاندارد است نشان دهنده ی معنی داری رابطه متغیرها است. مقادیر T بین ۱/۹۶- و ۱/۹۶ نشان دهنده ی عدم وجود اثر معناداری میان متغیرهای مکنون مربوط است. مقادیر T بین ۱/۹۶ و ۵/۷۶ نشان دهنده ی اثر معناداری با بیش از ۹۵٪ اطمینان میان متغیرهای مکنون مربوط است. مقادیر T مساوی و بزرگتر از ۵/۷۶ نشان دهنده ی اثر معناداری با بیش از ۹۹٪ اطمینان میان متغیرهای مکنون مربوطه است.

ارزیابی برازش کلی مدل

معیار GOF: این معیار مربوط به بخش کلی مدل های معادلات ساختاری است. بدین معنی که توسط این معیار، محقق می تواند پس از بررسی برازش بخش اندازه گیری و بخش ساختاری مدل کلی پژوهش، برازش کلی را نیز کنترل نماید. مقادیر ۰.۰۱، ۰.۲۵ و ۰.۳۵ به ترتیب حاکی از برازش کلی ضعیف، متوسط و قوی می باشد. مقدار GOF در مدل پژوهشی حاضر، به شرح زیر می باشد:

$$GOF = \sqrt{\text{average}(\text{Comunalitie})} * R^2 = 0.541$$

با توجه به اینکه مقدار GOF برابر با ۰.۵۴۱ می باشد؛ بنابراین می توان گفت سطح برازش کلی مدل در حد قابل قبول و متوسط می باشد. نتایج بررسی اثربخشی نشان داد که کمیته حسابرسی بر محیط اطلاعاتی در سطح معنی داری $p < 0.05$ و ضریب تاثیر ۰.۷۴ دارای تاثیر مثبت و معنی داری می باشد.

نتیجه گیری و پیشنهادها

تحقیق حاضر قصد دارد تا به بررسی اثربخشی کمیته حسابرسی بر محیط اطلاعاتی پرداخته شد تا میزان تاثیر گذاری و معناداری در شرکت های پذیرفته شده در بورس، مورد سنجش قرار گیرد و نتایج نشان داد که اثربخشی کمیته حسابرسی بر محیط اطلاعاتی در سطح معنی داری $p < 0.05$ و ضریب تاثیر ۰.۷۴ دارای تاثیر مثبت و معنی داری می باشد.

کمیته حسابرسی دارای نقش و وظایف متعددی است که در صورت استقرار و عملکرد صحیح در واحدهای اقتصادی، تاثیر مثبتی در عملکرد واحد حسابداری و واحد حسابرسی داخلی، همچنین کیفیت گزارشگری مالی هر واحد اقتصادی دارد. با مطالعه سابقه و تجربه واحدهای اقتصادی کشورهای توسعه یافته در زمینه ایجاد و بکار گیری کمیته حسابرسی، بدیهی است، وجود کمیته حسابرسی نیاز اساسی هر واحد اقتصادی است که می تواند حافظ قابل اعتماد منافع استفاده کنندگان اطلاعات حسابداری و گزارش های مالی، به ویژه سرمایه گذاران به عنوان تامین کنندگان سرمایه باشد. از طرفی دیگر محیط اطلاعاتی شرکت ها برای سرمایه گذاران و افراد ذینفع و به طور کلی افراد جامعه مهم بوده و آنها خواستار انتشار اطلاعات قابل اتکا در کمترین زمان و با بیشترین سرعت هستند. اما واحدهای اقتصادی بدون فشارهای خارج سازمان و الزامات قانونی و حرفه ای تمایلی به افشا اطلاعات مالی و بهبود محیط اطلاعاتی خود ندارند. انتظار می رود با تشکیل و وجود کمیته حسابرسی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، محیط اطلاعاتی شرکت ها بهبود یابد. در این راستا، در این پژوهش به بررسی تاثیر وجود کمیته حسابرسی بر محیط اطلاعاتی شرکت با مقایسه چهار سال قبل از دستورالعمل کنترل داخلی و چهار سال بعد از تصویب آن، در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شده است. با وجود آنچه در مفاهیم نظری مطرح شده است، نتایج این پژوهش نشان داد که وجود کمیته حسابرسی موجب بهبود محیط اطلاعاتی شرکت ها می گردد و بین وجود کمیته حسابرسی بعد از تصویب قانون کنترل داخلی با محیط اطلاعاتی شرکت، رابطه معناداری وجود دارد. نتیجه پژوهش حاضر اهمیت نقش نظارتی حاکمیت شرکتی و کمیته حسابرسی به عنوان یکی از مکانیسم های حاکمیت شرکتی، بر بهبود شفافیت اطلاعات و کاهش عدم تقارن اطلاعاتی شرکت را تایید می کند؛ و بیان می کند که کمیته حسابرسی به عنوان یکی از ارکان ساختار کنترل داخلی شرکت، در راستای حفظ منافع گروه های مختلف استفاده کننده از اطلاعات حسابداری شرکت گام برداشته و به کارگیری این کمیته در بهبود فرآیند گزارشگری مالی و همچنین ارائه اطلاعات و گزارش های مالی شفاف و قابل اتکا و در نتیجه بهبود محیط اطلاعاتی شرکت موثر است. در نتیجه می توان گفت الزامات دستورالعمل کنترل داخلی و تشکیل کمیته حسابرسی به عنوان یک عامل نظارتی بر بهبود محیط اطلاعاتی در شرکت های نمونه تاثیرگذار بوده است. بنابراین، سرمایه گذاران با اعتماد بیشتری در شرکت هایی که کمیته حسابرسی وجود دارد، سرمایه گذاری می کنند. نتایج این پژوهش مشابه با پژوهش های کریشنان و همکاران (۲۰۱۱) و بذرافشان و همکاران (۱۹۳۴) می باشد. آنها نیز در پژوهش خود دریافتند که وجود کمیته حسابرسی بر به موقع بودن گزارشگری مالی، بعد از تصویب دستورالعمل کنترل داخلی تاثیرگذار بوده است.

در ارائه پیشنهادها می توان که یافته های پژوهش می تواند به طور کلی فعالان بازار سرمایه و به طور خاص اعضای هیئت مدیره شرکت ها را به تقویت و استقرار کمیته های حسابرسی ترغیب نماید. چرا که وجود کمیته حسابرسی در شرکت دارای آثار مثبت بر ارزش شرکت و همچنین تقارن اطلاعاتی است. کمیته حسابرسی، عملکرد مدیران شرکت را کنترل می کند و معمولاً خواهان ارائه اطلاعات صحیح و به موقع می باشد. این اطلاعات اغلب به اشکال مختلف از جمله هیئت مدیره شرکت، در بازار افساء و از این طریق به اطلاع اکثر سهامداران می رسد و در قیمت ها لحاظ می شود. این امر موجب رشد کارایی بازار از نظر اطلاعاتی خواهد شد. هر چه محیط اطلاعاتی شفاف تر و قوی تر باشد، ریسک قانونی اعضای هیئت مدیره کمتر و رضایت عمومی سهامداران بیشتر خواهد شد. بنابراین با توجه به اینکه نتایج تحقیق نقش مؤثر کمیته حسابرسی را در شفافیت محیط اطلاعاتی و کاهش عدم تقارن نشان می دهد، به مسئولین توصیه می شود شرایط ایجاد این کمیته را در همه شرکت های بورسی فراهم آورند.

منابع:

- [۱] سپاسی، سحر، مرتضی کاظم پور (۱۳۹۳) "تأثیر وجود کمیته ی حسابرسی و واحد حسابرسی داخلی بر هموارسازی سود شرکت های پذیرفته شده در بورس "مهنامه حسابرسان داخلی، دوره ۱، شماره ۵ و ۶
- [۲] سمیع پور، مجتبی؛ محدثه کوچکی و الهام کوچکی، ۱۳۹۵، تأثیر ویژگی های کمیته حسابرسی بر افشای اختیاری اطلاعات، دومین کنفرانس بین المللی حسابداری، اقتصاد و مدیریت مالی، شهرکرد، دانشگاه پیام نور واحد شهرکرد،
- [۳] جامعی رضا، آزاده رستمیان (۱۳۹۵) "تأثیر تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی بر ویژگی های سود پیش بینی شده" مقاله ۱، دوره ۸، شماره ۲۹، بهار ۱۳۹۵، صفحه ۱-۱۷
- [۴] بذرافشان، آمنه؛ حجازی، رضوان؛ رحمانی، علی؛ باستانی، سوسن (۱۳۹۴) "فرا تحلیل (منا آنالیز) استقلال کمیته حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی" مجله: حسابداری مدیریت، شماره ۲۵: (۱۷ صفحه - از ۱۰۱ تا ۱۱۷)
- [۵] مهرآذین، علیرضا؛ مسیح آبادی، ابوالقاسم و دهنوی، محمد علی (۱۳۹۱) "بررسی شفافیت اطلاعات مالی و محتوای اطلاعاتی سو" مجله دانش حسابداری، سال سوم، شماره ۸، ص ص ۱۱۳-۱۳۰
- [۶] دارابی، رویا و مرادلو، حسین (۱۳۹۰) "بررسی رابطه بین شفافیت اطلاعات و محتوای اطلاعاتی سود حسابداری در شرکتهای پذیرفته شده در بوس اوراق بهادار تهران" فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مدیریت سال چهارم / شماره یازدهم/صص ۴۱-۵۱
- [۷] خدادادی، ولی؛ طباطبایی، سیده فاطمه و فرازمنده، حسن (۱۳۹۲) "تأثیر به موقع بودن و محافظه کاری بر محتوای اطلاعاتی سود" پژوهش های تجربی حسابداری، سال سوم، شماره ۹، صص ۷۵-۹۲
- [۸] فخاری، حسین؛ رضائی پشته نوئی، یاسر (۱۳۹۶) تأثیر تخصص مالی کمیته حسابرسی بر محیط اطلاعاتی شرکت "مجله دانش حسابداری، مقاله ۴، دوره ۸، شماره ۳ - شماره پیاپی ۳۰، صفحه ۸۱-۱۱۲
- [9] committee characteristics on CSR disclosure: an analysis of Australian firms. *Australian Accounting Review*, 1-21. DOI: [10.1111/auar.12170](https://doi.org/10.1111/auar.12170)
- [10] Yuanto Kusnadi, Kwong Sin Leong, Themis Suwardy, Jiwei Wang (2015) 'Audit Committees and Financial Reporting Quality in Singapore' *J Bus Ethics* DOI 10.1007/s10551-015-2679-0
- [11] Ahmed Hussein Al-Rassas Hasnah Kamardin, (2016), "Earnings quality and audit attributes in high concentrated ownership market", *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society*, Vol. 16 Iss 2 pp. - Permanent link to this document: <http://dx.doi.org/10.1108/CG-08-2015-0110>
- [12] Dimitropoulosb. P. Asterioua. D. 2013. "The effect of board composition on the informativeness and quality of annual earnings: Empirical evidence from Greece". *Research in International Business and Finance*. Vol. 24. No. 13. PP. 190-205.
- [13] DeFond, M. L., & Zhang, J. (2014). A review of archival auditing research. *Journal of Accounting and Economics*, 58(2), 275-326.
- [14] DeFond, M. L., Hung, M., & Trezevant, R. (2007). Investor protection and the information content of annual earnings announcements: International evidence. *Journal of Accounting and Economics*, 43(1), 37-67.
- [15] Dechow, P., Ge, W., & Schrand, C. (2010). Understanding earnings quality: A review of the proxies, their determinants and their consequences. *Journal of Accounting and Economics*, 50(2), 344-401.

- [16] Healy, P. M., & Wahlen, J. M. (1999). A review of the earnings management literature and its implications for standard setting. *Accounting Horizons*, 13(4), 365–383.
- [17] Leuz, C., Nanda, D., & Wysocki, P. D. (2003). Earnings management and investor protection: An international comparison. *Journal of Financial Economics*, 69(3), 505–527.
- [18] Pucheta-Martínez, M. C., & De Fuentes, C. (2007). The impact of audit committee characteristics on the enhancement of the quality of financial reporting: An empirical study in the Spanish context. *Corporate Governance: An International Review*, 15(6), 1394–1412.
- [19] Pevzner, M., Xie, F., & Xin, X. (2015). When firms talk, do investors listen? The role of trust in stock market reactions to corporate earnings announcements. *Journal of Financial Economics*, 117(1), 190–223.
- [20] Becher, D. A., & Frye, M. B. (2011). Does regulation substitute or complement governance? *Journal of Banking and Finance*, 35(3), 736–751.